

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-453-5-25>

**LEGALIZATION OF ARMS CIRCULATION AS A WAY
TO FORM A SYSTEM OF PRIVATE PROPERTY PROTECTION
IN THE COUNTRY**

**ЛЕГАЛІЗАЦІЯ ОБІГУ ЗБРОЇ ЯК СПОСІБ ФОРМУВАННЯ
СИСТЕМИ ЗАХИСТУ ПРИВАТНОЇ ВЛАСНОСТІ В КРАЇНІ**

Riadinska V. O.

*DSc (Law), Professor,
Higher Education Institution
“National Academy of Management”*

Рядінська В. О.

*доктор юридичних наук, професор,
Вищий навчальний заклад
«Національна академія управління»*

Siedniev Yu. V.

*PhD in Law,
Lawyer*

Сєднєв Ю. В.

*кандидат юридичних наук,
адвокат*

Приватна власність є одним з факторів, які забезпечують життєдіяльність суспільства в цілому та конкретної людини зокрема. У розвинутих зарубіжних країнах приватна власність була і є одним з трьох китів, на яких базувалися та базуються соціально-економічні відносини у суспільстві, а її захист досягається завдяки сформованим у суспільстві та врегульованим нормативними актами інститутів, що забезпечують непорушність права приватної власності як одного з принципів побудови держави та функціонування державних органів і право особи на самостійний захист приватної власності.

При цьому, самостійний захист права приватної власності передбачає: можливість захисту такого права особами в цивільно-правовому порядку; можливість власникам звертатися до приватних служб безпеки (охоронних компаній, приватних детективів тощо) для забезпечення захисту приватної власності; можливість самостійного захисту приватної власності в разі протиправних дій стосовно неї (в тому числі, безкарним завданням шкоди життю та здоров'ю особи, яка посягає на таку власність, зокрема, з використанням зброї). Для цього в правовому полі зазначених країн сформовані підстави для звільнення власника від відповідальності за завдання шкоди життю та здоров'ю особи, яка посягає на приватну власність; вільного обороту вогнепальної та інших видів зброї з дотриманням заходів державного регулювання (насамперед, ліцензування); здійснення підприємницької діяльності на умовах вільної конкуренції (в тому числі, у сфері надання охоронних послуг, детективних послуг тощо); функціонування

розвинутої системи приватної безпеки (передусім, приватних компаній, що надають охоронні та детективні послуги) як стратегічної частини системи публічної безпеки.

В Україні приватна власність є відносно молодим інститутом, формування якого розпочалося з набуттям незалежності. У спадщину від СРСР Україна отримала систему захисту права власності, де не було створено умов для самостійного захисту власності, а функції з забезпечення такого захисту як частини публічного порядку були монополізовані правоохоронними органами (передусім, міліцією).

Після набуття незалежності Україною, обрання курсу на створення ринкової економіки в країні та введенням приватної власності, розпочалося формування системи захисту такої власності, в тому числі, і від протиправних посягань.

Український законодавець поступово імплементував зарубіжний досвід, формуючи систему захисту приватної власності в країні. Було сформовано правові підстави для:

– захисту права власності у суді (з прийняттям 7 лютого 1991 року Закон України «Про власність» № 697-XII [1], а потім Цивільного кодексу України [2]),

– самостійного захисту приватної власності у разі протиправних дій щодо неї шляхом безкарного завдання шкоди життю та здоров'ю особи, яка посягає на таку власність (з внесенням змін до Кримінального кодексу України Законом України «Про зміну статті 15 Кримінального кодексу України» № 2933-XII від 26 січня 1993 року [3], а потім з прийняттям нового Кримінального кодексу 2001 року, в якому в частині п'ятій статті 36 передбачається таке: «...не є злочином застосування зброї або будь-яких інших засобів чи предметів, незалежно від наслідків, якщо воно здійснено для захисту від нападу озброєної особи чи нападу групи осіб, відвернення протиправного насильницького проникнення у житло чи інше приміщення або якщо особа, яка здійснює захист, не могла внаслідок переляку або сильного душевного хвилювання, спричиненого суспільно небезпечними діями, оцінити відповідність захисту характерові посягання» [4]);

- здійснення підприємницької діяльності, в тому числі надання послуг з охорони приватної власності (з прийняттям Закону України «Про підприємництво» від 7 лютого 1991 року № 698-XII [5], Господарського кодексу України, а потім Закону України «Про охоронну діяльність» від 22 березня 2012 року № 4616-VI [6]);

Проте питання легалізації обігу вогнепальної зброї в Україні залишається на стадії дискусії. Першою спробою законодавчо врегулювати такий оборот став законопроект «Про зброю», представлений народним депутатом В. Костицьким у 1994 році, проте, як зазначає

один з його розробників, доктор юридичних наук П. Фріс, проти нього тоді повстала вся міліцейська спільнота України, передусім вище керівництво МВС, які звинувачували, за його висловленням, авторів законопроекту в тому, що вони прагнуть знищити українців, розв'язати в Україні громадянську війну і тощо [7, с. 79].

У 1998 році наказом МВС № 622 було затверджено Інструкцію про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів, в якій закріплювалося монопольне право Міністерства внутрішніх справ на контроль за обігом зброї та зазначених вище об'єктів, запобігання порядку їх виготовлення, придбання, зберігання, обліку, охорони, перевезення та використання, видачу дозволів на використання зброї та інших об'єктів, попередження випадків їх втрати, крадіжок, використання не за призначенням та з протиправною метою [8]. Зазначений нормативний акт є чинним до сьогодні (хоч і з численними змінами та доповненнями).

Другою спробою легалізувати оборот зброї стали законопроекти, представлені в 2005 році. За визначенням представника Української асоціації власників зброї Ю. Мінкіна, найбільшим їх противником стало керівництво Міністерства внутрішніх справ України.

Наступна спроба з врегулювання відносин щодо дозволу обігу зброї в країні прийшлася на 2008 рік, коли були представлені законопроекти «Про зброю» № 3069 від 22 серпня 2008 року (В. Грицаком, Б. Пудовим) [9], № 2105 та № 3690 «Про обіг зброї невійськового призначення» від 20 лютого 2008 року (В. Мойсиком) [10; 11], яка також зазнала невдачі.

В 2014 році до Верховної Ради України надійшов проект закону «Про цивільну зброю та боєприпаси» № 1135-1 від 10 грудня 2014 року, представлений групою ініціаторів на чолі з А. Ілленком [12]. Проте його також було відхилено. На думку Ю. Богданець, І. Хлестун, В. Пряміцина, блокування цих законопроектів відбулося через побоювання влади зустріти збройний опір населення у разі невиконання її представниками своїх обов'язків [13, с. 58].

в 2021 році в Верховній Раді України було зареєстровано два законопроекти, спрямовані на врегулювання цього питання: № 5708 «Про право на цивільну вогнепальну зброю» від 25 червня 2021 року та № 5708-1 «Про право на самозахист та володіння цивільною вогнепальною зброєю» від 13 липня 2021 року [14; 15].

У пояснювальних записках до цих законопроектів зазначалося, що *«вогнепальна зброя є найефективнішим засобом реалізації громадянами конституційного права на самозахист. Переважна більшість розвинених країн світу (усталених демократій) забезпечили таке право своїм громадянам, що сприяло зменшенню кількості насильницьких злочинів проти особи та корисливо-насильницьких злочинів проти власності. Світовими лідерами у володінні населенням вогнепальною зброєю є США, Швейцарія та Фінляндія з показником від 88 до 45 одиниць цивільної вогнепальної зброї на 100 осіб. В Україні цей показник становить лише 5,5 одиниць. Досвід країн пострадянського простору – Балтії, Грузії та Молдови доводить, що забезпечення громадянам права на самозахист за допомогою цивільної вогнепальної зброї протягом року з моменту ухвалення відповідних законів знижує абсолютну кількість зазначених злочинів на 40–60 %, позитивно впливає на структуру та динаміку злочинності в країні»* [16].

Обидва ці законопроекти було відхилено.

Проте повномасштабне вторгнення РФ в Україну призвело до суттєвого збільшення кількості зброї (як вогнепальної, так і іншої) в користуванні у населення. На початку російського вторгнення для організації оборони країни державними органами населенню видали десятки тисяч одиниць вогнепальної зброї, включаючи штурмові гвинтівки. Так, лише в м. Києві добровольцям видали 10 тис. автоматів. У поліції Києва повідомляють про видачу 24 лютого 2022 року мешканцям столиці декількох тисяч одиниць зброї. Безперечно, що це був вимушений захід, який відіграв свою позитивну роль в обороні Києва та інших міст України, але це не змінює того, що в населення сьогодні знаходиться велика кількість зброї (за оцінками швейцарської організації SmallArmsSurvey кількість зброї, що може бути в нелегальному обігу в Україні становить 3-6 млн одиниць).

Крім того, у населення знаходиться певна частина вогнепальної зброї, залишеної окупантами під час відступу з тимчасово захоплених територій, а також зброя, що незаконно потрапляє в обіг із зони бойових дій. Така зброя може достатньо довго триматися «на консервації», а також потрапляти до рук злочинців та використовуватися у протиправних цілях. В цих умовах легалізація обороту зброї в країні стає необхідною і забезпечить, по-перше, легітимність поведінки осіб, які мають у користуванні зброю, та виконають умови, передбачені умовами її легалізації, а, по-друге, рівні умови для осіб, що мають зброю і намір її застосування в злочинних цілях, та осіб, які прагнуть забезпечити особисту безпеку та безпеку приватної власності.

Література:

1. Про власність : Закон України від 7 лютого 1991 року № 697-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/697-12#Text> (дата звернення: 08.01.2024).

2. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 № 435-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 08.01.2024).

3. Про зміну статті 15 Кримінального кодексу України : Закон України від 26 січня 1993 року № 2933-XII. URL: https://ips.ligazakon.net/document/t293300?an=8&ed=0000_00_00 (дата звернення: 08.01.2024).

4. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 08.01.2024).

5. Про підприємництво : Закон України від 07 лютого 1991 року № 698-XII. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/155915__600660 (дата звернення: 08.01.2024).

6. Про охоронну діяльність : Закон України від 22 березня 2012 року № 4616-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4616-17#Text> (дата звернення: 08.01.2024).

7. Фріс П.Л. Право громадян на зброю – «PRO ET CONTRA». *Науке право*. 2015. С. 77–84. URL: file:///C:/Users/Admin/Downloads/Nashp_2015_5_14.pdf (дата звернення: 08.01.2024).

8. Інструкція про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та патронів до них, а також боеприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів : наказ МВС від 21 серпня 1998 року № 622. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98#Text> (дата звернення: 08.01.2024).

9. Про зброю : проект Закону України від 22 серпня 2008 року № 3069. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/jf2d900i?ed=2008_08_22 (дата звернення: 08.01.2024).

10. Про обіг зброї невійськового призначення : проект Закону України від 20 лютого 2008 року № 2105. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/jf1mh00i?ed=2008_02_20 (дата звернення: 08.01.2024).

11. Про обіг зброї невійськового призначення : проект Закону України від 20 лютого 2008 року № 3690. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JF1MH00B> (дата звернення: 08.01.2024).

12. Про цивільну зброю та боєприпаси : проект Закону України від 10 грудня 2014 року. № 1135-1 URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=52809 (дата звернення: 08.01.2024).

13. Богданець Ю., Хлисту́н І., Пряміцин В. Легалізація цивільної зброї: специфіка, правова основа та іноземний досвід. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 9. С. 57–61. URL: http://www.lsej.org.ua/9_2021/14.pdf (дата звернення: 08.01.2024).

14. Про право на цивільну вогнепальну зброю : проект Закону України від 25 червня 2021 року № 5708. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72360 (дата звернення: 08.01.2024).

15. Про право на самозахист та володіння цивільною вогнепальною зброєю : проект закону України від 13 липня 2021 року № 5708-1. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72481 (дата звернення: 08.01.2024).

16. Пояснювальна записка до законопроекту № 5708 «Про право на цивільну вогнепальну зброю» від 25 червня 2021 року. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72360 (дата звернення: 08.01.2024).